

Cestopisy ve službách nacionalismu: Význam díla Václava Vratislava z Mitrovic v procesu utváření české národní identity

Acta Fakulty filozofické
Západočeské univerzity v Plzni /
West Bohemian Review of
Social Sciences & Humanities
2021, Vol. 13 (2), 34–45
DOI: <https://doi.org/10.24132/actaff.2021.13.2.3>
<https://actaff.zcu.cz/>
ISSN 2336-6346

Books of Travels in Service of Nationalism:
The Meaning of Work of Václav Vratislav
of Mitrovice in the Process of the Czech
National Identity Formation

Přemysl Ovský*

University of West Bohemia, Czech Republic

Abstract

The formation of nationalism, varying between theories of primordialism and modernism, is a living topic among the scholarly and general public. This work is based on the assumption of the modernist theory of the formation of nationalism. The aim is to evaluate the significance of the travelogue of Václav Vratislav of Mitrovice in the process of the Czech national identity formation by analysing individual editions of Vratislav's travelogue. As a member of diplomatic mission, Václav Vratislav came to Turkish Constantinople by the end of the 16th century. After his return home, he wrote down the experiences from the journey, but the work had not been published until 1777. Since then, the book has been published a total of eleven times. The modern language in which his masterpiece was written played a crucial role in its popularity. During the formation of Czech nationalism, the style of this book helped to codify the modern Czech language. Furthermore, the first edition of the book did not reproduce Vratislav's original text, but it was altered by the editor just for national-revivalist purposes. Thus, it is an artificially modified national symbol supporting the newly formed Czech nationalism. In the additional editions, the book of travels became an ethnic symbol, which played an important role in forming the Czech nation. It has been perceived as the founding stone of the Czech national feeling, which has been strengthened by repeated re-editions over the next two centuries until the present day.

Keywords

Václav Vratislav of Mitrovice, travelogues, foreign ethnography, Czech national revival, František Martin Pelcl, nationalism

This paper is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

* **Corresponding Author:** Přemysl Ovský, Katedra antropologie, Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni, Sedláčkova 15, 306 14 Plzeň. E-mail: povsky@ksa.zcu.cz.

Úvod

Tato studie je věnována z etnologického hlediska doposud nedocenenému cestopisu Václava Vratislava z Mitrovic, který během raného novověku překročil pomyslnou kulturní hranici mezi Evropou a exotickým světem „těch druhých“. V jeho literárním odkazu se snoubí pozoruhodná etnografická data s poutavým cestopisným literárním žánrem. *Příhody*¹ Václava Vratislava z Mitrovic, poprvé vydané na samém prahu národního obrození,² si získaly postupem času u čtenářů velkou oblibu. Svědčí o tom zmínka téměř ve všech moderních přehledových publikacích týkajících se cestovatelství (např. Kunský 1961; Martínek, Martínek 1998; Borovička 2010), dějin české literatury (např. Jakubec 1929; Vlček 1960; Menclová, Vaněk et al. 2005), ale také zájem celé řady editorů a nakladatelů, díky kterým byl cestopis vydán v průběhu dvou set let celkem jedenáctkrát.

V rámci dějin české cizokrajné etnografie je však Václav Vratislav spíše opomíjen, zastíněn jinými soudobými autory, a pokud vůbec, je mu v dějinách mimoevropské etnografie věnována pouze krátká zmínka (Robek 1964, 1976; Kašpar 1983). Vratislavův cestopis je však také dokladem na první pohled ne příliš zřejmého sepětí, a to mezi cestopisem, jakožto jedním ze základních kamenů české mimoevropské etnografie, a národotvorným procesem. Cestopisy již od svých počátků seznamovaly čtenáře s problematikou života v odlišných kulturních oblastech a během utváření české národní identity nezřídka plnily spolu s rozvíjející se cizokrajnou etnografií nacionalistickou funkci (Robek 1964: 33).

V této práci navazují na výzkumy zabývající se vztahem jazyka, potažmo literatury a utváření národnostního cítění v českých zemích (Petráň et al. 1990; Macura 1995; Gellner 2003; Hroch 2009). V rámci studia vzniku nacionalismu lze rozlišit dvě základní konceptuální linie: primordialisumus neboli přístup považující národ za kategorii odvěkou, věčnou a univerzální a mající své charakteristické rysy v podobě jazyka a kultury (Gellner 1993: 28), a naproti tomu modernistické pojetí nacionalismu, představující jeho konceptuální opozici a považující národ za produkt společenských a historických podmínek, které nastaly až v souvislosti s příchodem modernity (viz dále). Tuto práci tak lze chápat jako příspěvek k dějinám české cizokrajné etnografie a klade si za cíl pomocí analýzy jednotlivých vydání Vratislavových pamětí zasadit dílo Václava Vratislava z Mitrovic do kontextu teorie vzniku nacionalismu, a přispět tak k odborné diskuzi vztahující se ke vzniku a rozvoji nacionalismu ve středoevropském prostoru.

Tato práce vychází z modernistických předpokladů teorie nacionalismu (Hobsbawm 2000; Anderson 2002; Gellner 2003), podle kterých je vznik moderních národů a nacionalistické ideologie spojen se společenskými změnami 18. a především 19. století. Moderní národy, stejně jako nacionalistická ideologie, jsou v rámci modernistické teorie nacionalismu považovány za produkt moderní doby (Gellner 2003: 28) a jejich ideové kořeny sahají k romantické odezvě na osvícenskou filosofii (Gellner 2003: 85). Romantismus je tedy ve své podstatě ideologie orientována do minulosti, jejím ideovým záměrem a cílem je „zachování“ a „ochrana“ tradičních vztahů a hodnot vázaných na „přirozené“ komunity. Jedná se o ideologii, jejímž myšlenkovým programem je pomyslný návrat ke „skutečnosti“, „přirozenosti“ a „opravdovosti“ (Gellner 2003: 91).

¹Poprvé publikováno v Praze roku 1777 pod názvem Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic, které on v tureckém hlavním městě Konštantynopoli viděl, v zajetí svém skusil, a po šťastném do vlasti své navrácení sám léta Páně 1599 sepsal.

²Termín „národní obrození“ chápu a používám jakožto zavedený termín odkazující ke kulturnímu procesu formování novodobého českého národa v etapě zhruba od poslední čtvrtiny 18. do poloviny 19. století (Petráň et al. 1990: 9).

Český nacionalismus v 18. a 19. století³

Myšlenka jednotné české národní kultury se začala rodit během 2. poloviny 18. století. Nezastupitelnou roli zde sehrály především osobnosti, jakými byli například historikové Gelasius Dobner (1719–1790) a František Martin Pelcl (1734–1801), jazykovědec Josef Dobrovský (1753–1829) nebo vydavatel Václav Matěj Kramerius (1753–1808). Nejprve však bylo potřeba českou kulturu odlišit od majoritní vysoké kultury, v té době sdílenou aristokracií, duchovenstvem a státní správou, opírající se o psaný jazyk, ať už se jednalo o latinu, nebo němčinu. Paradoxem je, že odpoutávání rodící se české kultury od silné kultury německé probíhalo právě skrze vztah k ní, nebyla tvořena nezávisle, ale doslova zrcadlově, a proto vlastně závisle na ní (Macura 1995: 36).

Česká kultura vrcholného obrození byla budována v první řadě jako jazykově česká kultura. Distinktivním znakem české kultury se měl stát český jazyk, vázaný na venkovská zemědělská společenství. Jazykové variety, kterými zemědělská populace hovořila, se však jedna od druhé lokálně výrazně lišily (Gellner 1993:69–73). Situace českého spisovného jazyka na prahu národního obrození tak byla velmi neutěšená. Po bitvě na Bílé hoře byla spisovná čeština, kterou v městech mluvila česky jen jedna třetina převážně sociálně slabšího obyvatelstva, postupně vytlačována ze svých pozic. Šlechta byla germanizována a česky z ní rozuměl jen málokdo, úředním jazykem byla převážně němčina (Porák 1990: 233). Nositelem české kultury a českého spisovného jazyka se tak na prahu obrození staly nižší vrstvy městského obyvatelstva, tedy převážně drobní řemeslníci a chudina, případně obyvatelstvo vesnické (Porák 1990: 237). Díky vysoké kulturní a jazykové odlišnosti lidí pocházejících z různých místních kulturních kontextů vyvstala jedna ze základních potřeb nově vznikajících národů, a to potřeba sdíleného jazyka, který by umožnil jejich vzájemnou domluvu. V jazyce však nebyl spatřován pouze nástroj dorozumění, ale také představoval ve své podstatě sakrální symbol, který novou českou kulturu produkoval (Macura 1995: 53).

Tyto „nově vzniklé“ národní kultury samozřejmě nevznikly ze dne na den a z ničeho. Jak upozorňuje Gellner, kultura je něčím, co je přenášeno v čase. Existuje tedy určitá kontinuita mezi kulturou moderních národů a různými formami společenské organizace, které jim předcházely (Gellner 2003: 114). Na tuto kontinuitu je však v nacionalistické ideologii kladen absolutní důraz. Je tedy následně definována národní kultura chápána coby „odedávna společná“ všem členům vznikajícího národa a je kodifikován a standardizován národní jazyk (Hirt 2007: 8). Nová unifikovaná národní kultura poté skrze povinné obecné vzdělávání postupně nahrazuje změť místních nízkých kultur. Podobný proces se odehrál i na úrovni jazyka, kdy byly jednotlivé místní jazykové varianty konceptualizovány jako dialekty a postupně, například skrze tištěná média, sblížovány se spisovným národním jazykem, který byl vytvořen a standardizován elitou v rámci obrozeneckých aktivit. Takto nově vytvořené národní jazyky přitom nesloužily jenom jako efektivnější nástroj komunikace, ale i jako identifikační symbol příslušné národní jednotky (Hirt 2007: 9).

V období počátků národního obrození sehrály svou roli různé obrany českého jazyka. Ať už se jednalo o latinsky psanou obranu českého kněze Bohuslava Balbína (1775), kterou vydal tiskem František Martin Pelcl v době nejsilnějšího germanizačního a centralizačního tlaku, německy psanou obranu šlechtice a vojenského velitele Františka Josefa Kinského (1773) nebo rovněž německy psanou obranu knihovníka a tlumočníka Jana Aloise Hankeho (1783), všechna tato obranná jazyková hnutí poukazovala na neutěšený stav spisovného jazyka a na jeho ústup z veřejného i literárního života. Zároveň tyto obrany poukazovaly na dobu předbělohorskou jako na zdroj a východisko dalšího rozvoje spisovného českého jazyka. O kontinuitu mezi starším českým jazykem doby předbělohorské se starala i česká vydavatelská politika již výše zmíněných Františka Martina Pelcla, Václava Matěje Krameria nebo Františka Faustina Procházky (1749–1809),

³Pro účely studie podávám v této části textu spíše zkratkovitě shrnutí vzniku českého národnostního cítění s ohledem na vliv a význam jazyka. Nejedná se o vyčerpávající přehled počátků českého národního obrození, na to zde ostatně ani není prostor.

díky kterým bylo vydáno mnoho starších českých spisů, mimo jiné řada tisků Veleslavínových, Komenského Labyrint světa a ráj srdce, Dalimilova kronika, ale také cestopis Václava Vratislava z Mitrovic. Dalším z vnějších projevů zvýšené úlohy češtiny ve veřejném životě je i zřízení stolice českého jazyka na pražské univerzitě v r. 1791 (Porák 1990: 239).

Václav Vratislav z Mitrovic a jeho dílo

Václav Vratislav z Mitrovic (1576–1635) se jako patnáctileté páže zúčastnil diplomatické cesty císařského poselstva vyslaného do Cařihradu na dvůr tureckého sultána Murada III., které vedl dvorní rada Fridrich Krekvic. Diplomatickou cestu zahájili počátkem října roku 1591 a za dva měsíce dorazili do Cařihradu, kde strávili následující dva roky. Z důvodu zhoršující se mezinárodní politické situace však bylo poselstvo v červenci roku 1593 zajato a jeho členové strávili další dva roky v tureckých věznicích nebo jako otroci na tureckých galérách. Vratislav sám zakusil mimo jiné i galeje a pobyt v obávaném tureckém vězení, v takzvané „Černé věži“. Vedoucí diplomatické výpravy dvorní rada Krekvic zahynul již v říjnu 1593. Ke konci června roku 1595 byli zajatci po zaplacení výkupného novému tureckému sultánovi Mehmedovi III. propuštěni a Václav Vratislav se spolu s přeživšími členy delegace mohl vrátit po čtyřech letech zpět do Čech. Po dalších čtyřech letech pak roku 1599 sepsal Vratislav své zážitky z turecké cesty, ve kterých se odráží jeho vlastní zkušenosti, ale také si všímá nejrůznějších jevů každodenního života, hospodářského i společenského, a třebaže křesťan, snaží se bez zaujetí líčit náboženský život v islámské zemi. Vratislav však svoji práci tiskem nikdy nevydal. K tomu došlo až roku 1777, tedy o necelých 200 let později.

Slovník českých spisovatelů řadí Vratislavovy *Příhody* k nejvýznamnějším památkám staročeské literatury kvůli všestrannosti pozorování, snaze o objektivitu a způsobu vyprávění (Menclová, Vaněk et al. 2005: 736). Encyklopedie *Kdo byl kdo: naši cestovatelé a geografové* zase vyzdvihuje to, že Václav Vratislav psal živě, používal svěží a pestré popisy měst, krajín a událostí. Zároveň upozorňuje na Vratislavův smysl pro humor, který autora neopustil ani při líčení krutých podmínek (Martínek, Martínek 1998: 458). Josef Kunský zdůvodňuje vysokou čtenářskou oblibu cestopisu pestrým množstvím příběhů navázaných rovnoměrně na hlavní dobrodružný děj, absencí rozvláčnosti, bystrým tokem líčení a mladistvým humorem a vtipem. Upozorňuje také na jazyk, který, sice prostý, ale účinný, si, dle jeho mínění, uchovává svou lidovou ryzost (Kunský 1961: 161). Svě místo má Václav Vratislav také v monumentální řadě *Velké dějiny země Koruny české*, v díle věnovaném cestovatelství, kde se mezi klady řadí to, že dokázal na hlavní děj navázat množství příběhů i informací o životě v Osmanské říši, dále to, že dílo je velmi čtivé a líčení se zaměřuje především na zvyky lidí a popis krajiny (Borovička 2010: 80). *Dějiny literatury české* zase vyzdvihují Vratislavovu literární svěžest, dojemnost, rozkošnou upřímnost, ryzí a plynou řec a v neposlední řadě osvěžující humor (Jakubec 1929: 758). V nedávné době vyšla analýza Vratislavova textu jakožto literárního fenoménu na poli historie české literatury (Matějec 2014).

Hlavní dějovou linií knihy je dobrodružné líčení nelehkého osudu, který Václava Vratislava na jeho cestách potkal. Cestopis je rozdělen do čtyř na sebe dějově navazujících kapitol. V první kapitole je popsána cesta z Čech do Cařihradu, druhá líčí pobyt poselstva ve městě před jeho zatčením, třetí část obsahuje zážitky z pobytu ve vězení a čtvrtá stručně zaznamenává cestu zpět do Čech. Příběhově nejzajímavější je jistě dobrodružné líčení nelehkého osudu v tureckém zajetí, kde museli císařovi vyslanci prožít celkem dva roky. Svou roli v oblíbenosti cestopisu jistě sehrál i šťastný konec v podobě propuštění novým osmanským panovníkem a návratu domů. Dále kniha pojednává o exotických místech a jejich obyvatelích, obsahuje tedy mnoho cenných etnografických dat. Poskytuje řadu zajímavých informací o životě v Osmanské říši, o zvycích lidí od svatebních obřadů po popravu zločinců, o náboženství a lidových pověrách. A u většiny jevů se snaží podat

i vysvětlení: „*Když jsme se pak na příčiny té vážnosti k papíru a schování jeho ptali, pravili nám naši jančáři, že Turci papír u veliké vážnosti a poctivosti mají, protože se na něm jméno boží píše*“ (Vratislav z Mitrovic 1950: 83). Popisuje také ale tamní krajinu, města a přírodu, tolik odlišnou od té české. Vratislav svoje vzpomínky zaznamenal na konci 16. století, kdy kulminovalo turecké vojenské nebezpečí. Vznik literatury s tureckou tematikou tak mohl být podpořen touhou lépe poznat svého nepřítele. Turecká hrozba pomalu mizela až po roce 1683, kdy byla vojska Porty odražena od Vídně a musela vyklidit uherskou Dolní zemi. Kniha byla poprvé vydána až ve druhé polovině 18. století, tedy v době, kdy sice již Osmanská říše nepředstavovala pro Evropu akutní vojenské nebezpečí, ale stále byla vnímána jako cizí a mír ohrožující velmoc (Kašpar 1983: 6). *Příhody* svým charakterem bořily některé mýty vytvářející se kolem Turecka a jeho obyvatel a byly zdrojem informací sloužících ke smířlivějšímu poznání cizí kultury. Nebojí se dávat do kontrastu turecké zvyklosti s těmi evropskými a nežádá z tohoto srovnání vycházet turecká kultura v lepším světle než evropská. Kritizoval například zvyk české šlechty při slavnostních soubojích: „*To jest jinačejší kratochvíl rytířská nežli u nás, nebo když my se dobří přátelé shledáme, jinýho nic před sebe nebereme, nežli že jeden druhého nesmírně pitím a žraním nutíme a užereme, a spadle-li, jsa ožralý, s schodů, nad tím, že jsme ho tak spravili, obzvláštní potěšení máme a tomu se smějeme*“ (Vratislav z Mitrovic 1950: 80).

Dalším kladně hodnoceným atributem Vratislavových *Příhod* bývá označována literárně-estetická stránka díla. Konkrétně se jedná o jazykové zpracování, které však řada autorů literární historie zcela opomíjí. Zčásti v tom pravděpodobně mohla sehrát roli příslušnost Vratislavovy práce k cestopisné literatuře, tedy k žánru, od kterého se, na rozdíl od žánrů „vyšších“, příliš neočekává a řadě literárních historiků tento „nižší“ žánr snadno splyne v nerozlišenou šed (Matějec 2014: 152). Dalším problémem může být poměrně loajální vztah Václava Vratislava k Habsburské říši, což se do schematických představ o české minulosti dalo zasadit jen poměrně obtížně, na rozdíl od díla jeho staršího současníka Kryštofa Haranta (Matějec 2014: 153). Navzdory jisté přezíravosti literárních historiků však *Příhody* během 19. století získaly významné postavení při řešení jazykovědných otázek i při propagaci českého jazyka široké veřejnosti.

Během dvou staletí se cestopis dočkal celkem 11 vydání (Vratislav z Mitrovic 1777, 1807, nedatováno, 1855, 1874, 1906, 1927, 1937, 1950, 1976, 1977), což je vskutku úctyhodný počín, který vynikne ještě více, pokud jej porovnáme se soudobými cestopisy, tehdy také velmi populárními. Například nejstarší český původní cestopis o cestách pana Lva z Rožmitálu, jehož autorem je rytíř Šašek z Bírškova,⁴ byl od poloviny 18. století vydán celkem čtyřikrát (1890, 1940, 1951, 1974). Originál rukopisu se však nedochoval, všechna uvedená vydání tedy vycházejí z podstatně upraveného latinského překladu vydaného roku 1577. Beletristicky pak dílo zpracoval Alois Jirásek ve spise *Z Čech až na konec světa* (1890). Humanistický cestopis Oldřicha Prefáta z Vlkanova,⁵ poprvé vydaný roku 1563, se od druhé poloviny 18. století dočkal vydání pouze třikrát (1786, 1947, 2007). Také další humanisticky laděný a oblíbený cestopis Kryštofa Haranta⁶ se navzdory své oblíbenosti setkal s nízkým zájmem vydavatelů. Poprvé byl vydán r. 1608, dále 1668 a poslední souhrnné české vydání pořídil Karel Jaromír Erben v letech 1854–1866. Zkrácený a upravený přepis pak byl vydán Františkem Kožíkem v letech 1988 a 2002. Jediný starší český cestopis, který co do počtu vydání snese srovnání s Vratislavovými *Příhodami*, je *Kabátníkův*⁷ popis cesty do Jeruzaléma a Egypta, který vyšel minimálně celkem desetkrát (1539, 1542, 1564, 1577, 1639,

⁴Šašek z Bírškova, Václav: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa.

⁵Prefát z Vlkanova, Oldřich: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny.

⁶Harant z Polžic a Bezdružic, Kryštof: Putování aneb Cesta z království Českého do města Benátek, odtud po moři do Země svatě, země Judské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Sinai a svatě panny Kateřiny v pusté Arabii ležící.

⁷Kabátník, Martin: Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta.

1691, 1708, 1894, 1900, 2019). Většina jeho vydání však spadá do období 16. až počátku 18. století. Novodobých vydání se cestopis tedy dočkal pouze třikrát.

Co do lehkosti psaní a obsahové bohatosti je s Vratislavovými *Příhodami* srovnatelný Šaškův cestopis. Šaškovo dílo je charakterizováno jako bohaté, podrobné, spolehlivé, pestré a zajímavé (Kunský 1961: 60). V jeho díle jsou sice fantastické pasáže, charakteristické pro středověké cestopisy, ale autor se od nich zpravidla distancuje. V cestopisu převažuje snaha o pravdivé a autentické zaznamenání zejména náboženského života, rytířských zábav, módy i nejrůznějších místních zvláštností (Menclová, Vaněk a kol. 2005: 641). Naproti tomu Kabátníkův cestopis, myšlenkově ještě ryze středověký (Boštík, Vajdlová 2019: 21), bývá někdy kritizován za určitou naivitu a „prostoduché názory“ (Kunský 1961: 78), kterými se Kabátník, údajně prostý a nevzdělaný řemeslník, prezentoval. Text má formu jednoduchého, nestrukturovaného a lineárního vyprávění. Přesto se tímto dílem inspiroval například Prefát z Vlkanova při přípravě na svou cestu do Svaté země. Prefát byl oproti Kabátníkovi univerzitně vzdělaný, což se pocho-pitelně promítlo i do jeho cestopisu. Prefát potlačuje osobní rovinu vyprávění a snaží se co nejpřesněji a nejuvěstičněji podat všechna fakta, která získal. Zároveň však dokáže velmi barvitě a poutavě vylíčit různé příhody, například prožitou bouři na moři (Menclová, Vaněk et al. 2005: 546). Na Prefátu (na rozdíl od Kabátníka, kterého přezírá) se odkazuje další z cestovatelů, Kryštof Harant. Jeho cestopis je takřka přeplněný různými vsuvkami, např. citáty a příslovími, nejen českými, ale i latinskými, italskými, španělskými a německými. Jeho kniha se proto nečte tak plynně a lehce jako Prefátova. Kritizován býval také jazyk cestopisu, plný latinských a německých výrazů, údajně dokládající jazykový úpadek Harantovy doby (Kunský 1961: 130).

Vratislavův cestopis tak mezi dalšími soudobými cestopisy vyniká jednak atraktivním obsahem dobrodružného pobytu na tureckém území a v tureckém zajetí, dále přístupnou formou vyprávění v podobě narativní cestopisné reportáže, kterou neruší přílišné vzdělávací vsuvky a citáty, a literárněestetickou stránkou, typickou svěžestí, lehkostí a humorností. Důležitý je také aspekt jazykový. Na rozdíl od Kabátníka, jehož cestopis je napsaný staročesky,⁸ je Vratislavův cestopis psaný již svěží, v té době moderní češtinou. Také není jeho dílo tolik nasyceno latinskými a německými výrazy, jako v řadě dalších cestopisů z tohoto období. Rád bych upozornil ještě na jeden, zcela zásadní, avšak doposud opomíjený aspekt. Tím je příspěvek Vratislavových vzpomínek k utváření české národní identity v průběhu období národního obrození. Význam tohoto cestopisu a hlavně jeho jazykového zpracování pro české národní obrození nejlépe odhalíme, když se detailněji zaměříme na jednotlivá vydání cestopisu v průběhu dvou staletí.

Význam jednotlivých vydání Vratislavových *Příhod*

První tištěné vydání Vratislavova cestopisu obstaral již výše zmiňovaný nostický vychovatel a knihovník František Martin Pelcl roku 1777. Dílo vyšlo na samém prahu procesu české národní sebeidentifikace. V této době se novodobé národní uvědomění ještě nedobralo k nacionálnímu vlasteneckému postoji, ale již klíčil zájem nevelké skupiny vzdělanců o studium jazyka, kultury a dějin (Petraň et al. 1990: 10). Jedním z takových vzdělanců byl právě František Martin Pelcl. *Příhody* zařadil na úvod zamýšlené edice knih ze starší české literatury, prostřednictvím níž chtěl dokázat vyspělost a svébytné postavení češtiny na poli etablovaných evropských jazyků. V úvodu svého vydání se vyznal k lásce k českému jazyku a postavil se do pozice ochránce jazyka, kterým, dle jeho názoru, nemluvil jen prostý lid, ale i učenci a šlechta: „[...] *jazyk český z úst pánů našich tak líbezně, tak mile, a jakoby jim nejpřirozenější byl* [...]“ (Pelcl 1777: 3). V úvodu k cestopisu vysvětlil také, proč se rozhodl Vratislavovy paměti vydat. Odvolává se na nedostatek

⁸Starou češtinou se obecně označuje čeština užívaná v období od r. 1300 do r. 1500.

česky psaných knih, jejich nedostupnost a jeho snahou je rozšířit povědomí o českém jazyku mezi nejširší veřejnost: „*pro slávu jazyka českého na světlo budoucně vydati*“ (Pelcl 1777: 4).

Pelcovo vydání *Příhod* se brzy stalo jakýmsi odrazovým můstkem pro národní obrozence při kodifikaci českého jazyka. Například Josef Dobrovský se na Vratislavův spis díval ryze jazykově, a dokonce se na něj odvolával ve své korespondenci při řešení jazykovědných otázek (Matějec 2014: 149). Pelcovo vydání tak lze chápat jako průkopnický projekt procesu jazykové obrany druhé poloviny 18. století. Zajímavým aspektem Pelcova vydání Vratislavových *Příhod* je to, že jeho autenticita je přinejmenším problematická. Původní Vratislavův rukopis z roku 1599 se totiž do Pelcovy doby nedochoval. Pelcl tedy při svém vydání vycházel z opisu z roku 1727 (Bejblík 1977: 152). Originál a opis dělí téměř 130 let a nemusel být tedy s originálem totožný. Zřejmá jsou jazyková kolísání určitých jevů, která víc charakterizují 18. století, tedy dobu, kdy vznikl opis, než konec 16. století, kdy autor své dílo napsal (Daňhelka 1976: 217).

Během opisu byl také určen i charakter textu v podobě rozdělení díla na čtyři navazující kapitoly (Vlček 1960: 400). Tento opis z roku 1727, se kterým Pelcl pracoval, se však do dnešních dnů také nedochoval. Víme ale, že Pelcl silně upravoval texty děl, která vydával (Daňhelka 1976: 217). Jisté je, že Pelcl během svého přepisu Vratislavův text přinejmenším stylisticky upravoval, například nahrazoval slova cizího původu českými výrazy nebo upravoval větný slovosled (Ertl 1906: XVIII). Pelcl také určil název díla, a od jeho vydání je tak Vratislavův cestopis mezi veřejností znám jako *Příhody* (Matějec 2014: 147). Pelcl si tedy vybral polozapomenuté Vratislavovo dílo, které bylo do prvního vydání známé jen poměrně úzkému okruhu nadšenců a které posléze upravil pro své národně emancipační záměry. Hlavní Pelcovou snahou totiž byla obrana českého jazyka, a tím i obrana nově vznikající myšlenky „českého národa“. Jak poukazuje kupříkladu Eriksen, „*použití údajně typických etnických symbolů v nacionalismu má za cíl povzbudit přemítání o vlastní kulturní odlišnosti, a vyvolat tak národnostní cítění*“ (Eriksen 2012: 171). Podobnou myšlenku zformulovali i Hobsbawm a Ranger (1983), kteří navíc přesvědčivě dokazují, že to, co obvykle platí za tradici, často bývá výmyslem (někdy i vědomým) nedávného data a jeho autoritativní starobylost je nezřídka podvržená (Gellner 2002: 115). Pelcl tudíž svým počinem záměrně (a nikoliv ojediněle) vytvořil jeden ze symbolů českého národa, manifestovaný moderním českým jazykem jakožto typickým etnickým symbolem.

O druhé vydání *Příhod* se postaral spisovatel, nakladatel a vlastenec Václav Matěj Kramerius (1753–1808). Ten se díky rozsáhlé nakladatelské činnosti zasloužil o rozvoj cestopisné literatury v českých zemích a ve svých dílech si povšiml takřka všech světadílů. Kromě vlastní autorské tvorby vydával překlady zahraničních cestopisů nebo vydával i staré české cestopisy. Při vydání Vratislavova díla celkem věrně zachoval Pelclův rukopis. I u Krameria byla rozhodujícím prvkem pro vydání Vratislavových *Příhod* jazyková stránka textu. Jakožto český vlastenec se, stejně jako Pelcl, stavěl do pozice obránce českého jazyka a snažil se dále rozšiřovat text jako lidovou četbu mezi širokou veřejností (Matějec 2014: 149). V této době také vrcholila prvotní kodifikace českého jazyka. Pelcovo a Krameriovo vydání sloužilo jako doklad vospělosti českého jazyka pro řadu národních buditelů, u kterých se objevoval zájem o literárněestetickou stránku Vratislavova spisu. Sám Josef Jungmann (1773–1847), ačkoliv se jakožto literární historik orientoval spíše na „vyšší“ žánry, se o jazykové stránce *Příhod* vyjadřoval sice stručně, ale pochvalně (Jungmann 1849: 164).

Jako vzor ušlechtilé prózy vydal Vratislavův cestopis editor a středoškolský pedagog Jan Václav Rozum (1824–1858). Ten jej vydal ve své ediční řadě *Staročeská biblioteka* celkem dvakrát (nedatováno, 1855). Obě tato vydání již, na rozdíl od prvních dvou, spadají do období vyvrcholení národně obrozeneckých snah poloviny 19. století, jejichž cílem nebyla lokální obrana českého jazyka a národní myšlenky, ale proces národního obrození se již stal všeobecně rozšířeným hnutím i mimo české kulturní centrum. Rozumovým cílem nejen tohoto cestopisu, ale celé jeho ediční řady bylo předkládat české veřejnosti vybraná díla česky píšících autorů. Sice se přidržoval prvního

vydání F. M. Pelcla, ale znění jazykově i větně modernizoval a zčešťoval (Bejblík 1977: 152). Patrná je Rozumova snaha o popularizaci českého jazyka mezi veřejností.

Popáté vydal Vratislavovy *Příhody* vlastenec, jazykovědec a folklorista František Bartoš (1837–1906) v roce 1874. František Bartoš v mnoha směrech navazoval na snahy Josefa Jungmanna a podílel se na kodifikaci českého jazyka (např. *Rukověť správné češtiny* z roku 1891). Zároveň však předznamenával stanoviska nově nastupující generace představitelů realistické prózy. Kritizoval stav české beletrie v humanistickém období, a jeho vydání *Příhod* tak z jeho pohledu sloužilo k rozšíření kvalitní, ale chudé sbírky české beletrie zmiňovaného období. *Příhody* hodnotil kladně jak z pohledu stylu vyprávění, tak i z hlediska vysoké jazykové úrovně: „*Nikdy nepřestanou býti přední okrasou naší literatury*“ (Bartoš 1874: 5). Zdá se, že právě v této době dosáhl zájem o Vratislavovy *Příhody* jistého vrcholu jak mezi odbornou, tak i laickou veřejností (Matějec 2014: 150).

Všechna výše uvedená vydání charakterizuje postupná snaha nakladatelů o „vzkříšení“ českého jazyka, jeho „ochranu“, rozvoj a následnou kodifikaci. Patrné je úsilí o popularizaci češtiny mezi veřejností, ale také snaha seznamovat široké vrstvy lidí s problematikou života v odlišných kulturních oblastech, a přispět tak k obecnému světovému povědomí, aby si „*lid uvědomil, že český národ je v celém obrovském světě částíčkou pevnou a světodějnou, a že může a musí v celém světě něco znamenat*“ (Robek 1964: 33).

Celkem třikrát poté připravil Vratislavův cestopis k vydání jazykovědec a literární historik Václav Ertl (1875–1929). Tento přední český bohemista přispěl k rozvoji vědecké teorie spisovné češtiny a je autorem normativní mluvnice češtiny (např. *Stručná mluvnice česko-slovenská*, 1924). Poprvé vydal cestopis roku 1906 a beze změn poté v letech 1927 a 1937. Všechna tato vydání sloužila pro školskou potřebu a byla určena tehdejší středoškolské mládeži jako jeden z titulů povinné četby (Matějec 2014: 151). Ve svém úvodu se věnoval jednak Vratislavovu životopisu, dále také historickému pozadí *Příhod*, jednotlivým vydáním a překladům, rozebíral jazykovou stránku *Příhod* a zhodnotil jejich vnitřní cenu. Tu viděl zejména v zeměpisné, historické a estetické stránce. Z celého úvodu je patrný kladný vztah k prvnímu Pelclovu vydání a často se k němu odkazoval jakožto k národnímu klenotu: „*Když po duševním úpadku 17. a většiny 18. století začaly se literatura i jazyk křísiti k novému životu, stála u jejich kolébky kniha Příhod Vratislavových*“ (Ertl 1906: XXXVI). Signifikantní je v tomto případě opakované zařazení tohoto titulu do školních osnov, čímž potvrdilo dílo svůj „národotvorný“ význam a došlo k institucionalizovanému rozšiřování povědomí o jednom z předních národních symbolů.

Podeváté byl vydán cestopis po druhé světové válce filologem-bohemistou a editorem staročeské literatury Jiřím Daňhelkem (1919–1993) v roce 1950 v ediční řadě *Národní klenotnice*. Již sám název této ediční řady napovídá, že Vratislavův cestopis je vedle dalších děl nekriticky chápán jako národní symbol, který měl svůj výrazný význam při formování české národní kolektivity. Mezi dalšími autory publikovanými v této ediční řadě můžeme nalézt takové osobnosti dějin českého umění, jakými byli například Alois Jirásek (1851–1930), Eliška Krásnohorská (1847–1926), Josef Kajetán Tyl (1808–1856), František Gellner (1881–1914) nebo Karel Václav Rais (1859–1926). V Doslovu v pořadí devátých *Příhod* je patrný odklon od literárně-estetické stránky *Příhod*, což je celkem pochopitelné. Jazyk se od prvního vydání podstatně změnil a soudobému čtenáři již toho nemohl moc nového nabídnout kromě archaického, a tím pádem poněkud exotického jazyka.

Zřejmý je Daňhelkův příklon k obsahové stránce díla. Na úvod provedl čtenáře stručnou historií cestopisů v Čechách až do Vratislavovy doby a dále se soustředil výlučně na hodnocení obsahu cestopisu: „*Autor dovedl vytvořit dílo opravdu zajímavé a jednolitě, že dovedl skloubit v jediný obraz nepůvodní popisy i vlastní prožitky. Vytvořil dílo, v němž se na kulturně historickém, národopisném i zeměpisném pozadí rýsuje pohnutý a prožitý osud lidí*“ (Daňhelka 1950: 200).

O desáté vydání v roce 1976 se postaral rovněž Jiří Daňhelka, ale normalizační poměry ho donutily skrýt se pod vypůjčeným jménem znalkyně staré češtiny a editorky staročeských textů Milady Nedvědové (Matějec 2014: 151). Jedná se o stejné vydání jako v roce 1950, jen Daňhelkův doslov se přesunul na úvod knihy. V Ediční poznámce ještě navíc přidal krátký přehled postupného vydávání Vratislavových *Příhod*. Zatím poslední vydání obstaral o rok později anglista, překladatel a teatrolog Alois Bejblík (1926–1990) v ediční řadě *Klasické cestopisy*. V této řadě byly mezi lety 1970 a 1977 vydány jednak původní české cestopisy (např. Emil Holub), ale také překlady zahraničních autorů. Vratislavův text Bejblík doplnil dějepisnou poznámkou (zasazení do historického kontextu), poznámkou životopisnou (životopis Václava Vratislava z Mitrovic), poznámkou textovou (vydání, překlady, úpravy textu) a doslovem. V Bejblíkově doslovu je patrná jeho láska k anglickému divadlu a nebál se porovnat Vratislavovy *Příhody* se Shakespearovým *Othellem* a Cervantesovým *Don Quichotem*. Odvolával se také na první vydání cestopisu F. M. Pelclem a domníval se, že důvodem pro toto vydání byla zejména lidovost Vratislavova textu, kterou viděl jako nejdůležitější hodnotu díla. Tuto lidovost pak charakterizuje jako srozumitelnost, sdělnost, spád vyprávění a záblesky humoru: „Vzniklo dílko, které nás dodnes poutá nejen svou zajímavou a napínavou látkou, ale také svými postojí a vypravěčskými způsoby“ (Bejblík 1977: 159).

Závěr

Tato studie navazuje na řadu tuzemských výzkumů zabývajících se vztahem českého jazyka a utváření novodobého českého národnostního cítění a rozšiřuje ji o oblast cestopisné literatury. V tomto případě jsem se zaměřil na analýzu neobyčejně oblíbeného cestopisu Václava Vratislava z Mitrovic, který, co se počtu vydání týče, s přehledem předčil všechny starší české cestopisy. V práci jsem se vymezil proti primordialistickému chápání vzniku národa, považujícímu tento pojem za odvěkou, věčnou a univerzální entitu. Jednotlivá vydání Vratislavových *Příhod* jsem analyzoval optikou modernistické teorie vzniku nacionalismu, čímž jsem navázal na výzkumy předních modernistů, dekonstruujících primordialistické chápání národa a nacionalismu, a nabídl jsem jeden z možných pohledů na funkci jazykového zpracování cestopisné literatury při formování české národní identity. Václav Vratislav sepsal dílo, ve kterém popsal své zážitky z diplomatické cesty do Cařihradu na sklonku 16. století. Během této cesty byl zajat a po dva roky zakoušel mimo jiné galeje a pobyt v obávaném tureckém vězení. Tento již sám o sobě atraktivní námět zpracoval velmi přístupnou formou, s vypravěčskou obratností, lehkostí a nadhledem a jemnými náznaky humoru. To jsou aspekty, které jsou běžně uvedeny v sekundární literatuře. Dalším, dle mého názoru nejdůležitějším, avšak opomíjeným aspektem, zvyšujícím zájem veřejnosti, byl moderní český jazyk, kterým bylo dílo poprvé publikováno v druhé polovině 18. století. Vratislavovy paměti sloužily jako zdroj cizosti a jinakosti, prostřednictvím kterého byla zdůrazňována a konsolidována vlastní představa národní kultury, a postupem času se staly díky svému modernímu českému jazyku etnickým symbolem, který sehrál důležitou roli v procesu utváření české národní sebeidentifikace.

Jednotlivá vydání, počínaje rokem 1777 a konče o rovných dvě stě let později, lze zjednodušeně rozdělit do 3 skupin. Do první skupiny můžeme zařadit prvních pět vydání, tj. vydání Pelclove, Krameriovo, dvě vydání Rozumova a jedno vydání Bartošovo. Cílem těchto vydání byla „ochrana“ českého jazyka, jeho moderní ustanovení a následná kodifikace, což mělo přispět k české národní emancipaci. Druhou skupinu představuje trojice vydání Václava Ertla z první poloviny 20. století (1906, 1927, 1937). Václav Ertl již chápal *Příhody* jako národní symbol, který sehrál důležitou roli v procesu národního obrození. Cílem jeho vydání byla prezentace tohoto symbolu, jeho popularizace a zvýšení povědomí skrze školní docházku, a tím pádem zvýšení národního uvědomění u široké veřejnosti. Třetí skupinu tvoří vydání po druhé světové válce (1950, 1976, 1977). Oba

editoři, Daňhelka i Bejblík také již braly *Příhody* jako národní symbol, jako klenot, který má své nezastupitelné místo v dějinách české literatury, avšak na rozdíl od Václava Ertla nevyzdvíhali přednosti jazyka, ale soustředili se na obsah a styl vyprávění. Kladně hodnotili především Vratislavovu „lidovost“, tedy srozumitelnost, sdělnost, spád vyprávění, záblesky humoru a humánní postoje autora.

Zvláště první vydání Vratislavových *Příhod*, s památnou plamennou předmluvou, sloužilo k obraně českého jazyka, a tím sehrálo svoji roli při definování českého národa. Toto vydání mělo za cíl povzbudit přemítání o vlastní kulturní odlišnosti, a vyvolat tak národnostní citění. V tomto případě byla důležitá role, kterou sehrál vydavatel František Martin Pelcl. Pelclovo vydání totiž nekopírovalo renesanční Vratislavův rukopis. Ten se ztratil a Pelcl byl nucen převzít a upravit opis z 18. století. Vratislavovy *Příhody* tedy nepředstavují literární relikvii konce 16. století, ale spíše jde o uměle upravený národní symbol podporující nově se utvářející český nacionalismus. Jako národní symbol začal být po svém prvním vydání také chápán. Byl vnímán jako zakladatelský kámen českého národního citění, který se upevňoval opětovnými reedicemi v průběhu následujících dvou staletí a do dnešní doby zaujímá místo ve všech přehledových publikacích zabývajících se dějinami českého cestovatelství a literatury. Pelcl si však Vratislavův cestopis rozhodně nevybral náhodou. Nebýt autorovy vypravěčské obratnosti, lehkosti a jemného humoru, kterými se zhostil neobyčejně zajímavého námětu, dílo by se nedostávalo tak snadno do povědomí čtenářů jako jeden z pokladů české národní klenotnice.

Financování

Předkládaná studie je dílčím výstupem z projektu „Antropologické variace“ financovaného Studentskou grantovou soutěží 2021 (č. p. SGS-2021-012).

Bibliografie

- Anderson, B. 2002. „Pomyslná společenství.“ Pp 239–269 in M. Hroch (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: SLON.
- Balbín, B. 1775. *Dissertatio apologetica, pro lingua Slavonica praecipue Bohemica: Opus postumum*. Felicianus Mangold & Filium.
- Bartoš, F. 1874. „Úvod.“ Pp 1–6 in V. Vratislav z Mitrovic. *Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic*. Praha.
- Bejblík, A. 1977. „Poznámka textová.“ Pp 152–153 in V. Vratislav z Mitrovic. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*. Praha: Mladá fronta.
- Borovička, M. 2010. *Velké dějiny zemí Koruny české: Cestovatelství*. Praha: Paseka.
- Bošтік, M., M. Vajdllová. 2019. „Cestopis Martina Kabátníka.“ Pp 17–40 in M. Kabátník. *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta r. 1491–1492*. Praha: Arbor vitae.
- Daňhelka, J. 1950. „Poznámky.“ Pp 201–203 in V. Vratislav z Mitrovic. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*. Praha: Československý spisovatel.
- Eriksen, T. H. 2012. *Etnicita a nacionalismus. Antropologické perspektivy*. Praha: SLON.
- Ertl, V. 1906. „Úvod.“ Pp VI–XXXVI in V. Vratislav z Mitrovic. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*. Praha: Otto.
- Gellner, E. 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha: Josef Hříbal.
- Gellner, E. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro demokracii a kulturu.
- Hanke, J. A. 1783. *Empfehlung der böhmischen Sprache und Literatur*. Baumeister.
- Hirt, T. 2007. *Přehled základních tezí modernistického pojetí nacionalismu*. Plzeň: FF ZČU.
- Hobsbawm, E. J. 2000. *Národy a nacionalismus od roku 1780*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Hobsbawm, E. J., R. Ranger. 1983. *The Invention of Tradition*. Cambridge a New York: Cambridge University Press.

- Hroch, M. 2009. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření evropských národů*. Praha: SLON.
- Jakubec, J. 1929. *Dějiny literatury české I. Od nejstarších dob do probuzení politického*. Praha: Jan Laichter.
- Jungmann, J. 1849. *Historie literatury české aneb soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvícení a jazyka*. Praha: České museum.
- Kašpar, O. 1983. *Počátky české cizokrajné etnografie. Antologie textů 1791–1831*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Kinský, F. J. 1773. *Erinnerung über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen*. Bey Wolfgang Gerle.
- Kunský, J. 1961. *Čeští cestovatelé I*. Praha: Orbis.
- Macura, V. 1995. *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*. Jinočany: H & H.
- Martínek, M., J. Martínek. 1998. *Kdo byl kdo: naši cestovatelé a geografové*. Praha: Libri.
- Matějec, T. 2014. „Příhody Václava Vratislava z Mitrovic a jejich osudy v české literární historii.“ *Historie – Otázky – Problémy (History, Issues, Problems)* 6 (2): 147–154.
- Menclová, V., V. Vaněk a kol. 2005. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri.
- Pelcl, F. M. 1777. „Předmluva k laskavému čtenáři.“ Pp 2–8 in V. Vratislav z Mitrovic. *Příhody Václava Vratislava svobodného pána z Mitrovic*. Praha: Jan Michal Samm.
- Petráň, J. a kol. 1990. *Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století*. Praha: Academia.
- Porák, J. 1990. „Český jazyk.“ Pp 233–240 in J. Petráň kol. *Počátky českého národního obrození. Společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století*. Praha: Academia.
- Robek, A. 1964. *Nástin dějin české a slovenské etnografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Robek, A. 1976. *Dějiny české etnografie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Vlček, J. 1960. *Dějiny české literatury I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění.
- Vratislav z Mitrovic, V. 1950. *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic*. Praha: Československý spisovatel.

O autorovi

Přemysl Ovský je studentem doktorského oboru Etnologie na Katedře antropologie Západočeské univerzity v Plzni. Mezi oblasti jeho zájmu patří především dějiny cizokrajné etnologie se zvláštním zřetelem na 50. až 60. léta 20. století a vizuální antropologie. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9720-0671>.

Summary

This study deals with the travelogue of Václav Vratislav of Mitrovice, which has not yet been appreciated from the ethnological perspective. His literary legacy combines remarkable ethnographic data with an engaging travel literature genre. First published on the very threshold of the national revival, *Příhody* (The Tales) by Václav Vratislav of Mitrovice became very popular with readers over time, and in two centuries, the travelogue went through a total of 11 editions, by far the most of any of the older travelogues. This paper aimed to evaluate the significance of the travelogue of Václav Vratislav of Mitrovice in the process of forming Czech national identity by analysing the context of individual editions of this travelogue.

This study is based on the modernist assumptions of the theory of nationalism, according to which the emergence of modern nations and nationalist ideology is associated with social changes of the 18th and especially the 19th century. The Czech culture of the high revival was built primarily as a linguistically Czech culture since the Czech language was to become a distinctive feature of Czech culture. The continuity between the older Czech language of the pre-White Mountain period was also ensured by the Czech publishing policy of, among others, František Martin Pelcl and Václav Matěj Kramerius, thanks to whom many older Czech writings were published. One of them was the travelogue of Václav Vratislav of Mitrovice. In 1599, Vratislav wrote his experiences from his Turkish journey, which reflected not only his own encounters but also various phenomena of everyday economic and social life, and although a Christian, he tried to depict religious life in an Islamic country without bias. However, Vratislav never published his work in print. This did not happen until 1777, nearly 200 years later.

The first printed edition of Vratislav's travelogue was commissioned by František Martin Pelcl. The work was published at the very threshold of the process of Czech national self-identification. This first edition

served to defend the Czech language and thus played a role in defining the Czech nation. This edition was intended to encourage reflection on one's own cultural differences and thus to evoke national feelings. Pelcl chose a half-remembered work by Vratislav, which until the first edition was known only to a relatively small circle of enthusiasts, and which he later adapted for his national emancipatory purposes. That is to say that Pelcl's edition did not follow Vratislav's exact Renaissance manuscript that had been lost, forcing Pelcl to adopt and adapt the 18th-century transcription. Pelcl's main aim was to defend the Czech language and thus the newly emerging idea of a "Czech nation". Pelcl's edition of *Příhody* soon became a kind of stepping stone for the national revivalists in codifying the Czech language. Pelcl deliberately created one of the symbols of the Czech nation, manifested in the modern Czech language – a typical ethnic symbol. Vratislav's *Příhody* thus does not represent a literary relic of the late 16th century but rather an artificially modified national symbol supporting the newly emerging Czech nationalism.

This and subsequent editions until the beginning of the 20th century are characterised by the gradual efforts of publishers seeking the "resurrection" of the Czech language, its "protection", development, and ultimately codification. The efforts to popularise the Czech language among the public are evident, as well as the effort to introduce the general public to life issues in different cultural areas and thus contribute to general world knowledge. The subsequent three editions under Václav Ertl were published in the first half of the 20th century. The repeated inclusion of this title in school curricula is characteristic in this case, thus confirming the work's "nation-building" significance and institutionally spreading awareness of one of the nation's prominent symbols. The third group consists of post-World War II editions (1950, 1976, 1977). Both editors also understood *Příhody* as a national symbol, as a jewel that had its unique place in the history of Czech literature. Still, unlike Václav Ertl, they did not emphasise the merits of the language but concentrated on the content and style of the narrative.

From its first publication, the travelogue began to be perceived as the founding stone of Czech national feeling, which was consolidated by repeated reissues over the following two centuries and to this day occupies a place in all review publications dealing with the history of Czech expeditions and literature. However, Pelcl certainly did not choose Vratislav's travelogue by chance. Had it not been for the author's narrative skill, lightness and gentle humour, which he used to tackle a fascinating subject, the work would not have so easily become known to readers as one of the Czech national treasures. Vratislav's memoirs served as a source of foreignness and otherness through which his own idea of national culture was emphasised and consolidated, and over time, thanks to its modern Czech language, became an ethnic symbol that played an important role in the process of the formation of Czech national self-identification.